

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญา

The Factors Causing Personality of Bodhisattva in Buddhist Philosophy

สรัญญา วิรัชชวาที¹, หอมหวล บัวระภา² และ ภรรณิกา คำดี³

Saranya Wipatchawatee¹, Homhuan Buarabha² and Khanika Kamdee³

¹นักศึกษานิพนธ์ปริญญาเอก สาขาวิชาศาสนาและปรัชญาตะวันออก

¹PhD. student of Eastern Religions and Philosophy

^{1,2,3}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

^{1,2,3}Faculty of Humanities and Social Sciences

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยขอนแก่น

^{1,2,3}Khonkaen University

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องปัจจัยที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดพระโพธิสัตว์ตามทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท แนวคิดบุคลิกภาพและบุคลิกภาพพระโพธิสัตว์ตามทัศนะพุทธปรัชญาและปัจจัยที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) จากการศึกษาข้อมูลในพระไตรปิฎก เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่าพระโพธิสัตว์หมายถึงบุคคลที่บำเพ็ญบารมีเพื่อที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า บุคลิกภาพตามทัศนะพุทธปรัชญาหมายถึงพฤติกรรมอันเป็นการกระทำของบุคคล ทั้งที่ปรากฏและไม่ปรากฏออกมาภายนอก ซึ่งเป็นไปตามเจตนา ส่วนบุคลิกภาพพระโพธิสัตว์เป็นพฤติกรรมการแสดงออกของพระโพธิสัตว์ที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว อันสะท้อนความคิด อารมณ์ และความรู้สึกอันเป็นปัจเจกบุคคลของพระโพธิสัตว์แล้วแสดงออกมาเป็นการกระทำโดยเจตนา แบ่งออกเป็นบุคลิกภาพ

ภายนอกอันเป็นลักษณะทางกายภาพอันประกอบไปด้วยมหาบุริสลักษณะ อนุพยัญชนะ และพฤติกรรมการเสียสละช่วยเหลือผู้อื่นส่วนบุคลิกภายในอันเป็นลักษณะทางจิตภาพอันประกอบไปด้วยบารมี 10 ประการอย่างยิ่งยวดสำหรับปัจจัยที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพพระโพธิสัตว์หมายถึงสาเหตุที่ทำให้พระโพธิสัตว์แสดงออกทางพฤติกรรมทางกาย วาจา และใจ อันเป็นลักษณะเฉพาะตัวเพื่อการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้แก่ การเห็นทุกข์ภัยในวัฏฏะสงสารการเน้นวิธีการหลุดพ้นด้วยปัญญาการได้เห็นลักษณะของพระพุทธเจ้าและได้รับพุทธพยากรณ์การมีจุดมุ่งหมายอันยิ่งใหญ่ การมีธรรมสมาธิ 8 การมีพุทธภูมิธรรมการมีอธิษฐานธรรม และ การมีอัชฌาสัย 6

คำสำคัญ : พระโพธิสัตว์ตามทัศนะพุทธปรัชญา, บุคลิกภาพ, ปัจจัยที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพพระโพธิสัตว์

Abstract

The purpose of this article entitled “the factor causing personality of Bodhisattva in Buddhist philosophy” is to study the concept of Bodhisattva according to the Theravada Buddhist philosophy, the personality concept and Bodhisattva’s personality according to Buddhist philosophy, and the factors that cause the Bodhisattva’s personality in Theravada Buddhist philosophy. This research is a qualitative research based on the study of information in the Tipitaka, documents and related research. The results of the study revealed that Bodhisattva means person who has resolved to attain enlightenment for being the Buddha. Personality as perceived by the Buddhist philosophy means the behavior to which performance of the person belong, even though appearing and not appearing outside which depend on his intention. While Bodhisattva’s personality is the behavior of the expression of the Bodhisattva, that has specific characteristic which reflects the idea, emotions and feelings as the individuality of Bodhisattva then express it as action by intention. It can divide into an external personality refers to the physical characteristics, including Mahapurisalakasana, Anubayanchana and behavior devoted for helping his fellowmen, and an internal personality refers to the characteristics of mentality, including ten virtues extremely. For the factors that form the Bodhisattva personality means the cause which make Bodhisattva express of physical, verbal, and spiritual behavior which is specific characteristic in order to attain enlightenment for being the Lord Buddha, include: seeing suffering and threat in the cycle of rebirth, emphasizing method of the wisdom liberation, sighting the characteristics of the Buddha and receiving Buddha’s prediction, having a great goal, the eight Dhamma Samodhanas, the Dhamma Buddha’s sphere, the resolution Dhamma, and the six courteousness.

Keywords: Bodhisattva in Buddhist philosophy, personality, the factors causing personality of Bodhisattva.

บทนำ

พระโพธิสัตว์เป็นบุคคลที่มีความสำคัญแก่มวลมนุษยชาติ เพราะเป็นผู้มีศักยภาพทางสติปัญญา มีใจผ่องใสแจ่มอยู่ในคุณธรรมและบำเพ็ญเพียรในการสร้างบารมีเพื่อบรรลุปุริชาตธรรมและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า มีปณิธานในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นจากความทุกข์ จึงมีชีวิตรอยู่ด้วยการพัฒนาดินให้บรรลุป่าหมายและเดินทางไปเพื่อประโยชน์และความสุขของสรรพสัตว์อยู่เสมอซึ่งบุคคลที่จะบรรลุป่าหมายอันสูงส่งนี้ได้ จำเป็นจะต้องบำเพ็ญคุณงามความดีอย่างยิ่งยวดมาก่อน ทั้งทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา จำแนกออกเป็นบารมี 10 ทศ อุปบารมี 10 ทศ และปรมัตถบารมี 10 ทศ รวมเป็นบารมี 30 ทศ (ขุ.พุทธ. (ไทย) 33/76/435) บุคลิกภาพเป็นส่วนสำคัญของมนุษย์ในการที่จะช่วยส่งเสริมความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการเรียน การทำงาน การเข้าสังคม การยอมรับจากสังคม รวมถึงการบรรลุป่าหมายสูงสุดของชีวิต ซึ่งต้องอาศัยส่วนประกอบที่สำคัญ นั่นคือบุคลิกภาพ ตามทัศนะจิตวิทยาแล้วบุคลิกภาพหมายถึงรูปแบบพฤติกรรม การแสดงออกที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว อันเป็นภาพสะท้อนความเป็นปัจเจกบุคคล รวมทั้งรูปแบบทางความคิดและอารมณ์ในการปรับตัวต่อสังคมสิ่งแวดล้อม ที่มีความคงตัวชัดเจน เป็นรูปแบบเฉพาะตัวทางด้านจิตวิทยา และเป็นกระบวนการทำงานของร่างกายที่ควบคุมพฤติกรรมและความคิด ทำให้บุคคลมีความแตกต่างจากคนอื่น (McConnell & Phillipchalk, 1992: 241) ซึ่งบุคลิกภาพตามทัศนะพุทธปรัชญานั้น อธิบายถึงพฤติกรรมว่าเป็นการกระทำของบุคคล ทั้งที่ปรากฏและไม่ปรากฏออกมาภายนอก ซึ่งเป็นไปตามเจตจำนงหรือเจตนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551: 3) สำหรับปัจจัยที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพพระโพธิสัตว์ หมายถึง สาเหตุที่ทำให้พระโพธิสัตว์แสดงออกทางพฤติกรรมทางกาย วาจา และใจ อันเป็นลักษณะเฉพาะตัว อันได้แก่ การเห็นทุกข์ภัยในวัฏฏะสงสารการเน้นวิถีการหลุดพ้นด้วยปัญญาการได้เห็นลักษณะของพระพุทธเจ้าและได้รับพุทธพยากรณ์การมีจุดหมายอันยิ่งใหญ่ การมีธรรมสมิธาน 8 การมีพุทธภูมิธรรมการมีอธิษฐานธรรม และการมีอุทเทสย 6

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดพระโพธิสัตว์ตามทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาแนวคิดบุคลิกภาพและบุคลิกภาพพระโพธิสัตว์ตามทัศนะพุทธปรัชญา
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญาเถรวาท

นิยามศัพท์

พระโพธิสัตว์หมายถึงบุคคลที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า โดยเป็นบุคคลผู้ฉลาด มีคุณธรรม มีสติปัญญา เห็นทุกข์ภัยแห่งความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตาย ในวัฏฏะสงสารว่าเป็นภัยที่น่ากลัว จึงคิดหาหนทางให้พ้นจากภัยนั้น แล้วมุ่งบำเพ็ญบารมีเพื่อบรรลุมรรคมาสมาธิโพธิญาณ และช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะสงสาร

บุคลิกภาพตามทัศนะจิตวิทยา หมายถึงรูปแบบพฤติกรรมการแสดงออกที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว อันเป็นภาพสะท้อนความเป็นปัจเจกบุคคล รวมทั้งรูปแบบทางความคิดและอารมณ์ในการปรับตัวต่อสังคมสิ่งแวดล้อมที่มีความคงตัวชัดเจน

บุคลิกภาพตามทัศนะพุทธปรัชญา หมายถึง พฤติกรรมอันเป็นการกระทำของบุคคล ทั้งที่ปรากฏและไม่ปรากฏออกมาภายนอก ซึ่งเป็นไปตามเจตนา

บุคลิกภาพพระโพธิสัตว์ หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกของพระโพธิสัตว์ที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว อันสะท้อนความคิด อารมณ์และความรู้สึกอันเป็นปัจเจกบุคคลแสดงออกมาเป็นการกระทำโดยเจตนา แบ่งเป็นบุคลิกภายในอันเป็นลักษณะทางจิตภาพอันประกอบไปด้วยบารมี 10 ประการทั้ง 3 ระดับรวมเป็นบารมี 30 ทศ และบุคลิกภาพภายนอกอันเป็นลักษณะทางกายภาพอันประกอบไปด้วยมหาบุริสลักษณะ อนุพยัญชนะ และพฤติกรรมการเสียสละช่วยเหลือผู้อื่น

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพพระโพธิสัตว์ หมายถึง สาเหตุที่ทำให้พระโพธิสัตว์แสดงออกทางพฤติกรรมทางกาย วาจา และใจ อันเป็นลักษณะเฉพาะตัว อันได้แก่การเห็นทุกข์ภัยในวัฏฏะสงสารการเน้นวิธีการหลุดพ้นด้วยปัญญาการได้เห็นลักษณะ

ของพระพุทธเจ้าและได้รับพุทธพยากรณ์การมีจุดมุ่งหมายอันยิ่งใหญ่ การมีธรรมสโมธาน 8 การมีพุทธภูมิธรรมการมีอธิษฐานธรรม และการมีอัสมาสัย 6

พุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง แนวคิดความจริงเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ บุคลิกภาพ และปัจจัยที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพพระโพธิสัตว์ตามที่คณะพุทธปรัชญานิายเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิมีขั้นตอนในการดำเนินการตามลำดับดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร

การศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจากแหล่งข้อมูลดังนี้

(1) ชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2) ชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ ตำราวิชาการ หนังสือเอกสารงานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ บุคลิกภาพ หลักการ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพและแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง

2. การรวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสารทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ

3. การวิเคราะห์ข้อมูลนำข้อมูลจากเอกสารที่เป็นเนื้อหา และทฤษฎีแนวคิดมาจำแนกแจกแจงเพื่อให้ได้ผลการวิจัยตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยการจัดหมวดหมู่เนื้อหาลงในประเด็นที่ได้กำหนดไว้คือ 1. เพื่อศึกษาแนวคิดพระโพธิสัตว์ตามทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท 2. เพื่อศึกษาแนวคิดบุคลิกภาพและบุคลิกภาพพระโพธิสัตว์ตามทัศนะพุทธปรัชญา 3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญาเถรวาท 5. สรุปผลการวิจัย 6. เผยแพร่ผลงานการวิจัย

ผลการวิจัย

1. พระโพธิสัตว์ตามทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท

พระโพธิสัตว์ หมายถึง บุคคลผู้ที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551: 117) ความหมายตามรูปศัพท์ของ “โพธิสัตว์” หมายถึง “สิ่งมีชีวิตที่มีเหตุผล (ทรงไว้ซึ่งโพธิ) สิ่งมีชีวิตเพื่อโพธิคือ กำลังจะบรรลุโพธิ สิ่งมีชีวิตแห่งความฉลาด มุ่งหมายเพื่อโพธิ กำลังจะบรรลุโพธิ หรือบุคคลที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าเท่านั้น (H. Kern, 1974: P. 65) พุทธปรัชญาเถรวาทได้ให้ความหมายของพระโพธิสัตว์ว่า ท่านผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งกำลังบำเพ็ญบารมี 10 คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อริยฐาน เมตตา และอุเบกขา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551: 278) มหาปทานสูตร ในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ได้ให้ความหมายว่า พระโพธิสัตว์ หมายถึง บุคคลที่จะบรรลุโพธิ เป็นผู้ฉลาด มีคุณธรรม มีสติปัญญาสามารถช่วยเหลือผู้อื่นหรือสรรพสัตว์ด้วยวิธีพิเศษเหนือกว่าสัตว์ธรรมดาทั่วไป เป็นสัตว์ที่ฉลาดควรแก่การบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ (ที.ม. (ไทย) 10/1-15/ 17-32) เป็นบุคคลผู้บำเพ็ญบารมีเพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เป็นผู้ที่มีปัญญาฉลาด เห็นภัยแห่งความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตายในวัฏสงสารว่าเป็นภัยที่น่ากลัว จึงคิดหาทางพ้นจากภัยนั้น คิดตรึกตรองหาทางพ้นทุกข์ (สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์, 2498: 37) มีใจฝักใฝ่จดจ่ออยู่ในมรรคทั้ง 4 คือ โสธาปัตติมรรค สกิทาคามิมรรค อนาคามิมรรค และอรหัตตมรรค เพื่อบรรลุโพธิญาณ (ที.ม. (ไทย) 10/17/11; ม.อุ. (ไทย) 14/166/234) การดำเนินชีวิตของพระโพธิสัตว์จึงเป็นไปเพื่อบำเพ็ญบารมีอย่างยิ่งยวดเพื่อประโยชน์แห่งตนและผู้อื่น บนรากฐานแห่งความรักในโพธิญาณและความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งปวง ซึ่งอรรถกถาสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย พุทธวงศ์ ได้แบ่งพระโพธิสัตว์ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. **นิยตโพธิสัตว์** เป็นพระโพธิสัตว์ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างแน่นอน โดยได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต เพราะมีธรรมสมิธานครบทั้ง 8 ประการ ได้แก่ ตั้งความปรารถนาเป็นมนุษย์ เป็นเพศชาย สร้างกุศลกรรมไว้มากสมควรจะเป็นพระอรหันต์ พบพระพุทธเจ้าและได้รับการพยากรณ์ บวชเป็นภิกษุสามเณรหรือฤาษีผู้มีกัมมวาที่

บริบูรณ์ด้วยคุณแห่งฌานสมาบัติและอภิญญา กระทำกุศลอันยิ่งใหญ่ และพอใจในโพธิญาณ

2. **อนิยตโพธิสัตว์** เป็นพระโพธิสัตว์ผู้ยังไม่แน่นอนว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าหรือไม่ เพราะยังไม่ได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธรูปเจ้าพระองค์ใด เนื่องจากมีกรรมสมุทธานไม่ครบ (ขุ.พุทธ.อ. (ไทย) 73/254)

พระโพธิสัตว์ที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธรูปได้นั้น จะต้องบำเพ็ญบารมีอย่างยิ่งยวดในบารมี 10 ประการ ได้แก่ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา (ขุ.ชา.เอกก.อ. (ไทย) 45/1/1) จึงเป็นความยากลำบากในการตรัสรู้ธรรม แม้ว่าผู้ปรารถนาจะตรัสรู้เป็นพระพุทธรูปแต่มีความจำกัดในการบำเพ็ญบารมีอย่างยิ่งยวด จึงต้องใช้ระยะเวลายาวนานหลายกัปจึงจะสำเร็จได้

อนึ่งการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์เพื่อบรรลุความเป็นพระพุทธรูปนั้น ต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนานหลายอสงไขย พระพุทธศาสนาเถรวาทได้แบ่งประเภทของพระโพธิสัตว์ตามระยะเวลาการตรัสรู้เป็นพระพุทธรูปได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้ (1) **ปัญญาธิกโพธิสัตว์** หมายถึง พระโพธิสัตว์ผู้เลิศทางปัญญา เพราะทรงสั่งสมบารมีหนักไปทางปัญญา มีวิธีบำเพ็ญบารมี คือ หลังจากได้รับคำพยากรณ์จากพระพุทธรูปแล้วว่า จะเป็นพระพุทธรูปในกาลข้างหน้าอย่างแน่นอน จะต้องบำเพ็ญบารมี 30 ทศนาน 4 อสงไขย เกินไปอีกหนึ่งแสนกัป นั่นคือพระพุทธรูปที่สร้างบารมีโดยใช้ปัญญาเป็นตัวนำ มีระยะเวลาการสร้างบารมีทั้งหมด 20 อสงไขยกับเศษแสนมหากัป คือปรารถนาอยู่ในใจเป็นเวลา 7 อสงไขย หลังจากนั้นออกปากกล่าวว่าวาจาต่อพระพักตร์พระพุทธรูปเป็นเวลา 9 อสงไขย รวมเป็น 16 อสงไขย และได้เป็นพระนิยตโพธิสัตว์ผู้ได้รับพุทธพยากรณ์เป็นครั้งแรก เหลืออีก 4 อสงไขยกับเศษแสนมหากัปเป็นการสร้างบารมีอย่างยิ่งและเข้มงวดขึ้นเรื่อยและได้รับพุทธพยากรณ์ซ้ำมาตลอดเมื่อได้พบกับพระพุทธรูป จนถึงสมัยพุทธภูมิของท่าน, (2) **ศรัทธาธิกโพธิสัตว์** หมายถึง พระโพธิสัตว์ผู้เลิศทางศรัทธา เพราะสั่งสมบารมีหนักไปทางศรัทธา มีวิธีการบำเพ็ญ คือ หลังจากได้รับคำพยากรณ์จากพระพุทธรูปแล้วว่า จะตรัสรู้เป็นพระพุทธรูปในกาลข้างหน้าอย่างแน่นอน จะต้องบำเพ็ญบารมี 30 ทศนาน 8 อสงไขย เกินไปอีกแสนกัป คือ พระพุทธรูปที่สร้างบารมีโดยใช้ศรัทธาเป็นตัวนำ มีระยะเวลาในการสร้างบารมีทั้งหมด 40 อสงไขย

กับเศษแสนมหาภิ คือ ปรรณนาอยู่ในใจเป็นเวลา 14 อสงไขย หลังจากนั้นออกปากกล่าววาทต่อหน้าพระพักตร์พระพุทธเจ้าเป็นเวลา 18 อสงไขย รวมเป็น 32 อสงไขย และได้เป็นพระนิยตะโพธิสัตว์ผู้ได้รับพุทธพยากรณ์เป็นครั้งแรก เหลืออีก 8 อสงไขยกับเศษแสนมหาภิเป็นการสร้างบารมีอย่างยิ่งและเข้มงวดขึ้นเรื่อย และได้รับพุทธพยากรณ์เข้ามาตลอดเมื่อได้พบกับพระพุทธเจ้า จนถึงสมัยพุทธภูมิของท่าน, และ (3) **วิริยาธิกโพธิสัตว์** หมายถึง พระโพธิสัตว์ผู้เลิศทางความเพียร เพราะสั่งสมบารมีหนักไปทางวิริยะหรือความเพียรมีวิธีการบำเพ็ญ คือ หลังจากได้รับคำพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าแล้วว่าจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในกาลข้างหน้าแน่นอน จะต้องบำเพ็ญบารมี 30 ทัศ นานถึง 80 อสงไขย เกินไปอีกหนึ่งแสนกับ คือ ปรรณนาอยู่ในใจเป็นเวลา 28 อสงไขย หลังจากนั้นออกปากกล่าววาทต่อพระพักตร์พระพุทธเจ้าเป็นเวลา 36 อสงไขย รวมเป็น 64 อสงไขย และได้เป็นพระนิยตะโพธิสัตว์ผู้ได้รับพุทธพยากรณ์เป็นครั้งแรก เหลืออีก 16 อสงไขยกับเศษแสนมหาภิ เป็นการสร้างบารมีอย่างยิ่งและเข้มงวดขึ้นเรื่อย และได้รับพยากรณ์เข้ามาตลอดเมื่อได้พบกับพระพุทธเจ้า จนถึงสมัยพุทธภูมิของท่าน (นันทาจารย์, 2528: 5-6)

สรุปได้ว่า พระโพธิสัตว์หมายถึงบุคคลที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า โดยเป็นบุคคลผู้ฉลาด มีคุณธรรม มีสติปัญญา เห็นทุกข์ภัยแห่งความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตายในวัฏฏะสงสารว่าเป็นภัยที่น่ากลัว จึงคิดหาหนทางให้พ้นจากภัยนั้นแล้วมุ่งบำเพ็ญบารมีเพื่อบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ และช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะสงสาร

2. แนวคิดบุคลิกภาพและบุคลิกภาพพระโพธิสัตว์ตามทัศนะพุทธปรัชญา

คำว่า บุคลิกภาพ (Personality) ตามความหมายทางจิตวิทยานั้นหมายถึงกระบวนการรวมกันระหว่างลักษณะต่างๆ ของบุคคล (ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ) อย่างเป็นแบบฉบับเดียว ซึ่งแต่ละลักษณะต่างมีความพันธุต่อกัน และรวมกันเป็นลักษณะเฉพาะประจำของแต่ละบุคคล(Sanford Z, 1961: 5) เป็นรูปแบบเฉพาะตัวทางด้านจิตวิทยา และเป็นกระบวนการทำงานของร่างกายที่ควบคุมพฤติกรรมและความคิด ทำให้บุคคลมีความแตกต่างจากคนอื่น (McConnell & Phillipchalk, 1992:

241) เป็นลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลในด้านต่างๆ ทั้งส่วนภายนอกและส่วนภายใน บุคลิกภาพของบุคคลมีทั้งส่วนร่วมซึ่งเป็นลักษณะสากลของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษาและมีส่วนซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัว (ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2539: 5) กล่าวโดยสรุปแล้ว บุคลิกภาพตามทัศนะจิตวิทยาเป็นรูปแบบพฤติกรรมการแสดงออกที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว อันเป็นภาพสะท้อนความเป็นปัจเจกบุคคล รวมทั้งรูปแบบทางความคิดและอารมณ์ในการปรับตัวต่อสังคมสิ่งแวดล้อมที่มีความคงตัวชัดเจน

บุคลิกภาพตามทัศนะพุทธปรัชญา หมายถึง พฤติกรรมอันเป็นการกระทำของบุคคล ทั้งที่ปรากฏและไม่ปรากฏออกมาภายนอก ซึ่งเป็นไปตามเจตจำนงหรือเจตนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2551: 3) บุคลิกภาพตามทัศนะพุทธปรัชญาจึงแสดงถึงลักษณะเฉพาะของบุคคลที่แสดงออกเป็นพฤติกรรมที่เหมาะสมบนพื้นฐานกายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริตหรือแสดงพฤติกรรมที่เป็นกายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริต ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ภายในใจ แล้วปรากฏออกมาทางร่างกายตามแรงจูงใจหรือแรงผลักดันภายในจิต บุคลิกภาพจึงเป็นสภาพนิสัยเฉพาะตน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545: 481)

บุคลิกภาพของพระโพธิสัตว์เป็นพฤติกรรมการแสดงออกที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว ที่สะท้อนความคิด อารมณ์ และความรู้สึก อันเป็นปัจเจกบุคคลของพระโพธิสัตว์ บุคลิกภาพของพระโพธิสัตว์แบ่งออกเป็นบุคลิกภายนอกและบุคลิกภายใน

บุคลิกภายนอกของพระโพธิสัตว์ เป็นลักษณะทางกายภาพของพระโพธิสัตว์ อันประกอบไปด้วยมหาบุริสลักษณะ อนุพยัญชนะ และพฤติกรรมการเสวยสละช่วยเหลือผู้อื่น พระโพธิสัตว์ที่บำเพ็ญบารมีมาจนถึงพร้อมที่จะบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้าในชาติสุดท้ายครั้งเป็นเจ้าชายสิทธัตถะนั้น จะมีบุคลิกภาพภายนอกที่เด่นชัดมาก ด้านมหาบุริสลักษณะและอนุพยัญชนะที่โดดเด่นเหนือกว่ามนุษย์ทั่วไปโดยมหาบุริสลักษณะ 32 ประการ ได้แก่ ฝ่าพระบาทเรียบเสมอกันพื้นพระบาททั้ง 2 ข้างมีจักรปรากฏ ส้นพระบาทยืนยาว พระองค์คุ้ยาว พระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่ม ฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทมีลายดุจรูปตาข่าย ข้อพระบาทสูงดุจสังข์คว่ำ พระขงฆ์เรียวดุจแข้งเนื้อทราย เมื่อประทับยืนพระหัตถ์จับถึงพระชานู พระคูดยเร้นอยู่ในฝัก พระฉวีเปล่งปลั่งดุจทอง พระฉวีละเอียดดุจสีไม่ติดพระวรกาย พระโลมาขุมละเส้น พระโลมชาติปลายอนขึ้น

เวียนเป็นทักษิณาวรรต พระวรกายตั้งตรงดุจกายพรม พระมังสะไนที่ 7 แห่งเต็มบริบูรณ์ พระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์ดุจลำตัวท่อนหน้าของราชสีห์ พระปฤษฎางค์ราบเรียบเต็มเสมอกัน พระวรกายเป็นปริมณฑลดุจปริมณฑลของต้นไทร ลำพระศอกลงงามเท่ากันตลอด มีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหารได้ดี พระหนุดุจคางราชสีห์ มีพระทนต์ 40 ซี่ พระทนต์เรียบเสมอกันและเรียบสนิทไม่ห่างกัน พระเขี้ยวแก้วขาวงาม พระชีวหาอ่อนและยาว พระสุระเสียงดุจเสียงพรม พระเนตรดำสนิทและแจ่มใสดุจตาลูกโคเพ็งตลอด มีพระอุณาโลมระหว่างพระโขนงสีขาวอ่อนเหมือนปุยนุ่น พระเศียรงามบริบูรณ์ดุจประดับด้วยกรอบพระพักตร์(ที.ปา. (ไทย) 11/206-230/167-187)และความบริบูรณ์ด้วยอนุพยัญชนะทั้ง 80 (ที.ม. (ไทย) 10/ 35-34/ 15-16)เป็นต้น

ส่วนบุคลิภาพภายในของพระโพธิสัตว์ เป็นลักษณะทางจิตภาพของพระโพธิสัตว์ที่ประกอบไปด้วยบารมี 10 ประการ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน อุเบกขา ที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวดทั้ง 3 ระดับ รวมเป็นบารมี 30 ทศ

บารมี หมายถึง ทางดำเนิน การปฏิบัติ ข้อปฏิบัติ ความประพฤติ เป็นคุณความดีที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวดเพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่ง (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช, 2548: 1) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2552 ได้กล่าวว่า บารมี หมายถึง คุณงามความดีที่ควรบำเพ็ญ มี 10 อย่าง คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตาและอุเบกขา รวมเรียกว่า ทศบารมี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552: 625) บารมีแต่ละอย่างแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ บารมี อุปบารมี และปรมัตถบารมี รวมเป็น 30 อย่าง โดยบำเพ็ญจากง่ายไปหายาก มี 3 ระดับ คือ ระดับบารมีขั้นสามัญ ระดับบารมีขั้นกลางเรียกว่า อุปบารมี และระดับบารมีขั้นสูงเรียกว่าปรมัตถบารมี โดยที่บารมีขั้นสามัญเป็นการสร้างคุณความดีในชาติต่างๆ เหมือนคนทั่วไป มีดีบ้างชั่วบ้าง คละเคล้ากันไปตามความเหมาะสม เป็นการปฏิบัติโดยทั่วไป มีการให้ทาน รักษาศีล เป็นต้น ส่วนบารมีขั้นกลางหรืออุปบารมีเป็นการสร้างคุณความดีให้ยิ่งๆ ขึ้นไป ความดีจะเริ่มสมบูรณ์ขึ้น เป็นการปฏิบัติโดยการออกจากเครื่องผูกพันต่างๆ เช่น ปลีกตัวออกจากเรือนไปรักษาศีลการบริจาคลือด ดวงตาหรืออวัยวะต่างๆ เป็นต้น และ บารมีขั้นสูงหรือปรมัตถบารมีเป็นการบำเพ็ญบารมีเนื่องด้วยชีวิตเป็นระดับปรมัตถบารมี เช่น บริจาคชีวิตเป็นทาน เป็นต้น (พระเทพเวที (ป.อ.ประยุทธ์ ปยุตโต), 2533: 429)

การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ประกอบไปด้วยบารมี 10 ประการ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา ที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวดทั้ง 3 ระดับ รวมเป็นบารมี 30 ทศเพื่อการบรรลุเป้าหมายได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า จึงจะเป็นบุคลิกภาพภายในที่มีคุณลักษณะประเสริฐกว่าปุถุชนคนธรรมดา ด้วยการประพฤติตนอย่างเหมาะสมที่ผ่านการฝึกตนทั้งทางกาย วาจา และใจ บังคับตัวเองเป็นผู้ที่มีจิตที่สะอาดบริสุทธิ์ มีจิตตั้งมั่นอยู่ในสมาธิอันเป็นสิ่งรองรับธรรมะที่ละเอียดลุ่มลึกและคุณธรรมทั้งปวง ซึ่งถือว่าเป็นการบำเพ็ญบารมีเพื่อการบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ ผู้การทำประโยชน์เพื่อสังคมและหมู่มหาชนให้พ้นจากความพินทุทุกข์ทั้งปวงการบำเพ็ญบารมี 10 ประการของพระโพธิสัตว์มีดังนี้(ฐ.พุทธ.(ไทย)33/1/414; ฐ.จริยา.(ไทย)33/36/596)

1. ทานบารมี เป็นเจตนาที่จะบริจาคตนเองและสิ่งต่างๆ โดยมีความกรุณาและปัญญากำกับอยู่ มีลักษณะคือการบริจาค มีรสคือการขจัดโลภะ มีความปรากฏคือความไม่ยึดติด มีพื้นฐานคือวัตถุที่ควรบริจาคพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย ไม่ว่าจะเกิดในภพใด ทั้งผู้ดีมีเงิน จะต้องมีความยินดีในการบำเพ็ญทานอยู่เนืองๆ มีจิตคิดใคร่บริจาคทานต่อทุกเวลา เมื่อมีผู้ขอจะต้องไม่พะวงหน้าคิดหลัง มีความยินดีอย่างยิ่งที่จะให้ สิ่งใดที่ตนมีแล้วเป็นอันต้องให้ทั้งสิ้น แม้จะเป็นบุตร ภรรยา อวัยวะ เลือดเนื้อ และชีวิต หากใครคิดอยากจะได้ก็สามารถให้ได้ มีน้ำใจเหมือนดังสายน้ำไหลไปไม่หวนคืน หรือเหมือนหมอน้ำที่คว่ำน้ำทิ้งไม่ให้เหลือค้างอยู่เลยแม้แต่หยดเดียว

2. ศีลบารมี เป็นความประพฤติทางกายและวาจา ที่มีความกรุณาและปัญญากำกับอยู่ด้วยการงดเว้นสิ่งที่ไม่ควรกระทำและความตั้งใจกระทำสิ่งที่ไม่ควรกระทำ มีลักษณะคือสมาทาน มีรสคือการทำลายความทุกข์และความไม่มีโทษ มีสภาพที่ปรากฏคือความเป็นของสะอาด มีพื้นฐานคือหิริโอตตปปะ

3. เนกขัมมะบารมี เป็นการมีจิตที่คิดออกจากกามและภพ เห็นโทษของกาม และภพทั้งหลาย มีความกรุณาและปัญญากำกับ มีลักษณะคือการออกจากกามและภพ มีรสคือการอบรมให้เห็นโทษของกามและภพนั้น สภาพที่ปรากฏคือการหลุดพ้น มีพื้นฐานคือความสลัดใจที่ประกอบด้วยอนิจจตา ทุกขตา และอนัตตา

4. ปัญญาบารมี เป็นความรู้ลักษณะทั่วไปและลักษณะพิเศษของธรรมทั้งหลาย โดยมีความกรุณาและปัญญากำกับ มีลักษณะคือ ความเห็นแจ้งแทงตลอดสภาวะตามความเป็นจริง เห็นแจ้งแทงตลอดอย่างไม่ผิดพลาด มีรสคือความโอภาสในวิสัยเพียงดังประทีป สภาพที่ปรากฏคือความไม่หลง มีพื้นฐานคือสมาธิและอริยสัจ 4

5. วิริยะบารมี เป็นการขวนขวายที่จะทำประโยชน์ต่อผู้อื่นด้วย โดยมีความกรุณาและปัญญากำกับ มีลักษณะคือความพยายาม มีรสคือความอุปลัมภ มีสภาพที่ปรากฏคือความไม่ย่อมนย่อ มีพื้นฐานคือเรื่องที่ทำให้เริ่มมีวิริยะและความสังเวช

6. ขันติบารมี เป็นการเกิดของจิตที่จะอดทนต่อความผิวนสันต์ทั้งหลายกระทำแล้ว มีความไม่โกรธเป็นใหญ่ มีความกรุณาและปัญญากำกับ มีลักษณะคือความข่ม มีรสคือความอดทนต่อสิ่งที่น่าพอใจและไม่พอใจ สภาพที่ปรากฏคือความอดกลั้นและไม่โกรธ มีพื้นฐานคือความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง

7. ศัจฉาบารมี เป็นการไม่กล่าวคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง มีการเว้นกล่าวบางอย่าง มีความกรุณาและปัญญากำกับ มีลักษณะคือการไม่กล่าวผิดจากความเป็นจริง มีรสคือการกระทำสภาวะตามความเป็นจริงให้แจ่มแจ้ง สภาพที่ปรากฏคือความดีความถูกต้อง มีพื้นฐานคือความเป็นผู้ยินดีในธรรมอันงาม

8. อริยฐานบารมี เป็นการตั้งมั่นสมาทานอย่างไม่หวั่นไหว เป็นความตั้งมั่นที่เป็นไปในอาการต่างๆ มีกรุณาและปัญญากำกับ มีลักษณะคือความตั้งมั่นในโพธิสมภาร มีรสคือการข่มขจัดปฏิบัติของโพธิสมภาร สภาพที่ปรากฏคือความไม่หวั่นไหวในที่นั้น มีพื้นฐานคือโพธิสมภาร

9. เมตตาบารมี เป็นจิตที่ไม่ประทุษร้าย มีความปรารถนาที่จะนำประโยชน์สุขมาให้แก่โลก มีความกรุณาและปัญญากำกับ มีลักษณะคือความเป็นไปเพื่อประโยชน์ มีรสคือการนำมาซึ่งประโยชน์เกื้อกูล มีรสคือการนำออกซึ่งความอาฆาตเบียดเบียน สภาพที่ปรากฏคือความน่ารัก มีพื้นฐานคือการเห็นความพอใจของสัตว์ทั้งหลาย

10. อุเบกขาบารมี เป็นความดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอในความปรุงแต่งของสัตว์ทั้งที่น่าพอใจและไม่พอใจ ขจัดความคล้อยตาม และปฏิเสธ (ความกระทบ ดิตขัด) มีความกรุณาและปัญญากำกับ มีลักษณะคือการวางเฉยเป็นกลาง มีรสคือการเห็น

ความสม่ำเสมอ มีสิ่งปรากฏคือ การสงบระงับจากความซึ่งเครียด มีพื้นฐานคือ การประจักษ์ชัดว่ากรรมเป็นของตน

สรุปได้ว่า บุคลิกภาพตามทัศนะพุทธปรัชญา หมายถึง พฤติกรรมของบุคคล อันเป็นลักษณะเฉพาะตัว อันเป็นการกระทำทั้งที่ปรากฏและไม่ปรากฏออกมาภายนอก อันเป็นไปตามเจตนา บุคลิกภาพของพระโพธิสัตว์เป็นพฤติกรรมการแสดงออกที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว ที่สะท้อนความคิด อารมณ์ และความรู้สึก อันเป็นปัจเจกบุคคล ของพระโพธิสัตว์บุคลิกภาพของพระโพธิสัตว์แบ่งออกเป็นบุคลิกภายนอกและบุคลิกภายในโดยที่บุคลิกภายนอกของพระโพธิสัตว์เป็นลักษณะทางกายภาพของพระโพธิสัตว์ อันประกอบไปด้วยมหาปुरुสลักษณะ อนุพยัญชนะ และพฤติกรรมการเสียสละช่วยเหลือผู้อื่น พระโพธิสัตว์ที่บำเพ็ญบารมีมาจนถึงพร้อมที่จะบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้า ในชาติสุดท้ายนั้น จะมีบุคลิกภาพภายนอกที่เด่นชัดมากด้านมหาปुरुสลักษณะและอนุพยัญชนะที่โดดเด่นเหนือกว่ามนุษย์ทั่วไป ส่วนบุคลิกภาพภายในของพระโพธิสัตว์เป็นลักษณะทางจิตภาพของพระโพธิสัตว์ ที่ประกอบไปด้วยบารมี 10 ประการ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน อุเบกขา ที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวด ทั้ง 3 ระดับ รวมเป็นบารมี 30 ทศอันเป็นบุคลิกภาพภายในของพระโพธิสัตว์ที่สั่งสมไว้หลายภพหลายชาติจนกว่าจะการบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

3. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญาเถรวาท

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นสาเหตุที่ทำให้พระโพธิสัตว์แสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางกาย วาจา และใจ อันเป็นลักษณะเฉพาะตัวเพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้แก่ การเห็นทุกข์ภัยในวัฏฏะสงสารและมีความกรุณาต่อสรรพสัตว์การเน้นวิธีการหลุดพ้นด้วยปัญญาการได้เห็นลักษณะของพระพุทธเจ้าและได้รับพุทธพยากรณ์ การมีจุดมุ่งหมายอันยิ่งใหญ่ การมีธรรมสมิธธาน 8 การมีพุทธภูมิธรรมและการมีอธิษฐานธรรมการมีอัชฌาศัย 6 มีรายละเอียดดังนี้

1. การเห็นทุกข์ภัยในวัฏฏะสงสาร อันเนื่องจากการที่ตนประสบทุกข์แล้วรู้สึกสลดสังเวชใจในความทุกข์ของตนและบุคคลอื่น เช่น ทุกข์จากการทำมาหากิน ทุกข์จากการเจ็บไข้ได้ป่วย ทุกข์จากการพลัดพราก เป็นต้น (พระเทพมุนี (วิลาส ญาณวโร),

2534: หน้า 95) การเห็นทุกข์ภัยในวัฏฏะสงสารนี้ทำให้พระโพธิสัตว์เกิดความกรุณา
อยากช่วยเหลือนสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์นั้น จึงบำเพ็ญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์จนเกิด
บุคลิกภาพพระโพธิสัตว์

2. การเน้นวิธีการหลุดพ้นด้วยปัญญา ไม่ว่าจะเป็นในด้านการคิดอย่างมีเหตุผล
และการกระทำการหลุดพ้นด้วยปัญญาอย่างสูง (ประพจน์ อัสววิรุฬหาร, 2557: 80)
ทั้งนี้เพราะการหลุดพ้นต้องอาศัยสมาธิปฏิฐานตั้งแต่วิถีระดับโลกียะจนถึงโลกุตระคือ
วิปัสสนาญาณ นอกจากนี้การรู้แจ้งความจริงอย่างอริยสังและปฏิจลสมุปปาทจะทำให้
หลุดพ้นได้

3. การได้เห็นลักษณะของพระพุทธเจ้าและได้รับพุทธพยากรณ์
โดยบุคคลที่ได้เห็นพระพุทธรูปแล้วเกิดความเลื่อมใสศรัทธาอย่างยิ่ง จึงเกิด
อุดมการณ์พระโพธิสัตว์ขึ้น ดังปรากฏในยมกปาฏิหาริย์ว่า ครั้งหนึ่งพระศาสดาประทับ
ยืนอยู่บนยอดเขาสิเนรุ ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ ในกาลที่เสด็จลงจากเทวโลก ทรงแลดู
ข้างบนแล้ว สถานที่อันพระองค์ทรงแลดูแล้วทั้งหลาย ได้มีเนินเป็นอันเดียวกันจนถึง
พรหมโลก ทรงแลดูข้างล่าง สถานที่อันพระองค์ทรงแลดูแล้ว ได้มีเนินเป็นอันเดียวกันจนถึง
อเวจี ทรงแลดูทิศใหญ่และทิศเฉียงทั้งหลาย จักรวาลหลายแสน ได้มีเนินเป็นอันเดียวกัน
เทวดาเห็นพวกมนุษย์ แม้พวกมนุษย์ก็เห็นพวกเทวดา พวกเทวดาและมนุษย์ทั้งหมด
ต่างเห็นกันแล้วเฉพาะหน้าที่เดียว พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเปล่งพระฉัพพารมณ์
ไปแล้ว มนุษย์ในบริษัทซึ่งมีปริมาณ 36 โยชน์แม้คนหนึ่ง เมื่อแลดูสิริของพระพุทธเจ้า
ในวันนั้นแล้ว ล้วนแต่ปรารถนาความเป็นพระพุทธเจ้า (ขุ.ธ.อ. 42/ 328/ 317) ส่วนการ
ได้รับพุทธพยากรณ์นั้นผู้ที่เป็มนิยตโพธิสัตว์ผู้มีธรรมสโมธานครบทั้ง 8 ประการ
จึงจะได้รับพุทธพยากรณ์ การที่พระโพธิสัตว์ได้รับพุทธพยากรณ์นี้ทำให้มีความมุ่งมั่น
บำเพ็ญเพียรกลายเป็นบุคลิกภาพพระโพธิสัตว์ต่อไปจนกว่าจะสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า
ดังเช่นพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันครั้งเกิดเป็นสุเมธดาบส ได้รับพุทธพยากรณ์จาก
พระพุทธเจ้าที่ปึงกรว่า จะได้ตรัสรู้เป็นพระโคตมพุทธเจ้า นับจากพระโพธิสัตว์ได้รับ
พยากรณ์จากพระพุทธเจ้าที่ปึงกรในชาติที่เป็นสุเมธดาบสแล้ว ก็ได้บำเพ็ญบารมี
10 ประการ ทั้งในระดับต้นที่เรียกว่าบารมี ระดับกลางที่เรียกว่า อุปปารมี และระดับสูง

เรียกว่า ปรมัตถบารมี เป็นบารมี 30 ทศ จนกระทั่งได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน นับเป็นระยะเวลา 4 อสงไขยแสนกัป

4. การมีจุดมุ่งหมายอันยิ่งใหญ่ พระโพธิสัตว์จะต้องมีการตกลงใจแน่วแน่มั่นคงในจุดมุ่งหมายอันยิ่งใหญ่ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า อันมีผลต่อการดำเนินตามมรรคาของพระโพธิสัตว์ ที่เป็นหนทางไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น

5. การมีธรรมสมิธาน 8 ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้กล่าวถึงธรรมสมิธานว่าเป็นธรรมที่จำเป็นอย่างยิ่งที่พระโพธิสัตว์ทั้งหลายต้องตั้งใจปรารถนา ก่อนอะไรอื่นทั้งหมด เมื่อความปรารถนาในสมิธานนี้สำเร็จแล้ว ความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าก็จะสำเร็จได้โดยไม่ต้องสงสัย (พระพรหมโมลี, 2545: 35) เพราะเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้พระโพธิสัตว์ไปรับพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตและเป็นปัจจัยของการบำเพ็ญบารมีจนสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า การที่พระโพธิสัตว์จะบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้าได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความสมิธานครบถ้วนทั้ง 8 ประการ ดังนี้(1)**ตั้งความปรารถนาเป็นมนุษย์** (มนุษย์ตต) ผู้ที่ปรารถนาซึ่งพุทธภูมิ หวังจักสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตนั้น ในเบื้องต้นจำต้องปรารถนาให้ได้เป็นมนุษย์เสียก่อน เพราะการที่จะได้รับคำพยากรณ์จากพระพุทธเจ้านั้น จะได้ก็แต่เฉพาะชาติที่เป็นมนุษย์เท่านั้น หากว่าคุณสมบัติเกิดเป็นพระอินทร์ พระพรหม เทพยาดา นาค ครุฑ อสูร ผู้มีฤทธิ์วิเศษอื่นใด หรือผู้มีอำนาจมากมายเพียงใด หากไม่เป็นมนุษย์ พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงพยากรณ์, (2) **เป็นเพศชาย** (ลิงคสมุปตติ) ผู้เป็นมนุษย์นั้นจะต้องตั้งอยู่ในอัตภาพของบุรุษเท่านั้น ไม่สำเร็จแก่สตรี บัณเฑาะก์คือกระเทย นปฺงสกะคือไม่มีเพศชายหญิง อุภโตพยัญชนะคือปรากฏทั้งสองเพศ เพราะหาไม่มีความบริบูรณ์แห่งลักษณะ การที่สตรีจะเป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้านั้นไม่มี มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะเป็นได้ เพราะฉะนั้นความปรารถนาจึงไม่สำเร็จแก่มนุษย์ผู้ตั้งอยู่ในเพศสตรี หรือบัณเฑาะก์, (3)**สร้างกุศลกรรมไว้มากสมควรจะเป็นพระอรหันต์** (เหตุ) คือถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย ความปรารถนาย่อมสำเร็จแก่มนุษย์บุรุษผู้สมบูรณ์ด้วยอุปนิสัย เพราะเหตุสมบัติ คืออุปนิสัยปัจจัยแห่งพระอรหันต์รุ่งเรืองอยู่ในสันดาน, (4)**ได้พบพระพุทธเจ้าและได้รับการพยากรณ์** (สตถารทสสน) คือการได้เห็นพระพุทธเจ้า เพราะความปรารถนาย่อมสำเร็จแก่ผู้ปรารถนาในสำนักของพระพุทธเจ้า

ซึ่งยังทรงพระชนม์อยู่ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว ความปรารถนาย่อมไม่สำเร็จในสำนักของเจดีย์ ที่โคนต้นโพธิ์ ที่พระปฐมมา หรือที่สำนักของพระปัจเจกพุทธเจ้าและสาวกของพระพุทธเจ้า เพราะไม่มีอำนาจ ไม่ใช่วิสัย ไม่มีกำลังพอที่จะพยากรณ์ความปรารถนาที่จะสำเร็จได้มีเพียงในสำนักของพระพุทธเจ้าเท่านั้น, (5) **บวชเป็นสมณะหรือฤาษีผู้มีกัมมวาที** (ปพฺพชฺชา) คือการออกบวช ผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้านั้นต้องออกบวช การเป็นพระพุทธเจ้าไม่สำเร็จผู้ตั้งอยู่ในเพศคฤหัสถ์ เพราะไม่สมควรเป็นพระพุทธเจ้า เพราะบรรพชิตเท่านั้นเป็นพระมหาโพธิสัตว์ ย่อมบรรลुสัมมาสัมโพธิญาณได้ มิใช่เป็นคฤหัสถ์ เพราะฉะนั้นในเวลาตั้งปณิธานควรเป็นเพศของบรรพชิตเท่านั้น เพราะเป็นการอธิษฐานด้วยคุณสมบัติโดยแท้, (6) **บริบูรณ์ด้วยคุณแห่งฌานสมาบัติและอภิญา** (คุณสมปตฺติ) คือถึงพร้อมด้วยคุณมีอภิญาเป็นต้น เพราะความปรารถนาย่อมสำเร็จแม้แก่บรรพชิต ผู้ได้สมาบัติ 8 มีอภิญา 5 เท่านั้น ไม่สำเร็จแก่ผู้ปราศจากคุณสมปตฺติตามที่กล่าวแล้ว เพราะสามารถค้นคว้าบารมีได้ พระมหาบุรุษบำเพ็ญอภินิหาร เป็นผู้สามารถค้นคว้าบารมีได้ด้วยตนเอง เพราะประกอบด้วยอุปนิสัยสมปตฺติและอภิญาสมาบัติ, (7) **กระทำกุศลอันยิ่งใหญ่** (อภิกโร) คือมีอุปการะยิ่งใหญ่ เมื่อถึงพร้อมด้วยคุณสมปตฺติตามที่กล่าวมาแล้วชีวิตของตนก็สละแต่พระพุทธเจ้าได้ ย่อมทำอุปการะอันยิ่งใหญ่ในกาลนั้น อภินิหารย่อมสำเร็จแก่ผู้นั้น ไม่สำเร็จแก่คนนอกนี้, และ(8) **พอใจในโพธิญาณ** (จฺนฺตฺตา) คือความพอใจในกุศลด้วยความใคร่ที่จะเป็นพระพุทธเจ้า ความปรารถนาย่อมสำเร็จแก่ผู้ประกอบด้วยธรรมตามที่กล่าวมาแล้ว มีความพอใจมาก มีความปรารถนามาก มีความใคร่เพื่อจะทำมาก ไม่ทอดอหยต่ออุปสรรคต่างๆ กับพอใจที่จะทำได้ เพื่อประโยชน์แก่ธรรมอันทำให้เป็นพระพุทธเจ้าเท่านั้น (ช.จริย.อ. (ไทย) 74/ 36/580)

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เป็นพระโพธิสัตว์ตามหลักธรรมสโมธาน 8 นั้น เน้นว่า ผู้ที่จะบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้าได้ จะต้องเป็นมนุษย์บุรุษเพศเท่านั้น ประเด็นนี้ พระอรรถกถาจารย์ให้เหตุผลว่า ผู้ที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้ จะต้องตั้งความปรารถนาไว้ในคราวที่เกิดเป็นมนุษย์เท่านั้นจึงจะสำเร็จ ถ้าเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานจะไม่สามารถสำเร็จได้ แม้เป็นสัตว์เดรัจฉานที่มีฤทธิ์ เช่น พญาครุฑ พญานาค ก็ไม่สามารถสำเร็จได้ อีกประการหนึ่งคือจะต้องเป็นบุรุษเพศเท่านั้นจึงจะสำเร็จ เพราะบุรุษเพศ

มีจิตใจแน่วแน่ดีกว่าเพศอื่น ทั้งไม่มีอันตรายจากการออกบวชบำเพ็ญบารมี แม้ในชาตินั้นบารมีที่สามารถบรรลุเป็นอรหันต์ก็ตาม แต่จะไม่ปรารถนาบรรลุเป็นอรหันต์ จึงทำความปรารถนาจะเป็นพระพุทธเจ้าเท่านั้น ในขณะที่ความปรารถนาที่บวชเป็นบรรพชิตอยู่ด้วย และสามารถบรรลุภิกขุญญา 5 สมบัติ 8 ด้วย หนึ่งในผู้ที่มีคุณสมบัติยังไม่ครบจะไม่สำเร็จ จึงต้องทำการบริจาคชีวิตตน และมีความปรารถนาพระโพธิญาณอย่างแน่วแน่ จึงจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้ และเมื่อได้รับคำพยากรณ์จากพระพุทธเจ้า พระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้ว จะเพิ่มพูนธรรม 4 ประการให้มัน คือ (1) ต้องเป็นผู้ประกอบไปด้วยความอดุทธาหะ มีความเพียรมันอยู่ในใจที่จะสั่งสมบารมี, (2) ต้องประกอบไปด้วยปัญญาเชี่ยวชาญในการสั่งสมความดี, (3) ต้องประกอบไปด้วยการอธิษฐานที่มั่นคงไม่หวั่นไหวคลอนแคลน, และ (4) ต้องประกอบไปด้วยเมตตาอยู่เป็นนิตย์ มีจิตอยู่ด้วยเมตตา จึงจะสามารถสั่งสมบารมีเพื่อการตรัสรู้ได้ ดังนั้นการสั่งสมบารมีของพระโพธิสัตว์ตามนัยของพระพุทธศาสนาเถรวาท จึงเป็นไปเพื่อการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าเท่านั้น (พ. ช. อ. 3/ 24/ 59)

6. การมีพุทธภูมิธรรมพระโพธิสัตว์จะต้องเพิ่มพูนบารมีธรรมให้ยิ่งขึ้น และมีน้ำใจที่ประกอบด้วยพุทธภูมิธรรมอันยิ่งใหญ่ 4 ประการ คือ (1) **อุมมังคะ** คือ ประกอบไปด้วยปัญญาอันเชี่ยวชาญหาญกล้า หรือมีปัญญาอย่างชาญฉลาด รู้จักไตร่ตรองคิดหาเหตุผลอย่างรวดเร็ว มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิผลที่ดี รู้จักแยกแยะความดี ความชั่ว ว่าเป็นสิ่งที่ควรทำไม่ควรทำ ถ้าไม่ทำจะมีผลดี ชั่ว มากน้อยแค่ไหน ทำแล้วจะเกิดผลดี เลว ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นผู้มีความกล้าหาญตัดสินใจตัดสินปัญหาที่คิดว่าเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นมากที่สุด, (2) **อวัตถานะ** คือ ประกอบได้ด้วยพระอธิษฐานอันมั่นคงมิได้หวั่นไหว หรือมีอุดมการณ์อันมั่นคง มีจิตอันแน่วแน่มั่นคงในสิ่งที่กำลังกระทำ ไม่คิดละเลิกในสิ่งที่ทำเสียกลางคัน ตราบใดที่ภารกิจอันนั้นยังไม่ถึงที่สุด คือ ความสำเร็จก็ไม่ละทิ้งให้เสียการ อธิษฐานธรรมนี้ย่อมมาพร้อมกับธรรมอีก 3 ประการ คือ วิริยะ ขันติ และสังกะ เมื่อมีความตั้งมั่นในกิจอันใดอันหนึ่งอย่างมั่นคงแล้ว จำต้องกระทำด้วยความวิริยะ และอดทน ทั้งอดทนต่อการกระทำกิจอันนั้นและอดทนต่อสิ่งยั่วเยวต่างๆ ที่อาจเป็นตัวขัดขวางไม่ให้กิจที่กระทำดำเนินไปได้อย่างสะดวก สุดท้าย คือ

มีความจริงใจที่จะกระทำกิจให้ลุล่วงจนถึงที่สุด กิจนั้นจึงจะสัมฤทธิ์ผลได้, (3) **หิตจริยา** คือ ประกอบไปด้วยเมตตาแก่สัตว์เป็นเบื้องต้น หรือมีความเมตตากรุณาเป็นที่สุด เป็นผู้ประพฤติประโยชน์ นั่นคือ ทำภารกิจที่ต้องกระทำตามหน้าที่ คือ เป็นการบำเพ็ญบารมีธรรม, และ (4) **อุตสาหะ** คือ ประกอบไปด้วยความเพียรอันมั่นคงหรือมีความเพียรอย่างแรงกล้า ไม่ย่อท้อต่อความลำบากที่เกิดขึ้นในวัตรปฏิบัติของตน เป็นผู้ขยันตรงมั่นคงต่อเป้าหมายสูงสุด คือ พระโพธิญาณ จึงทำให้พระโพธิสัตว์เป็นผู้มีความอุตสาหะฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ ด้วยคุณธรรมเฉพาะตน ไม่มีจิตคิดสยบต่อมารคือกิเลส เป็นต้นอันเป็นความชั่วที่คอยยั่วหรือขัดขวางไม่ให้บำเพ็ญความดีอย่างเต็มที่ เป็นผู้ข้ามพ้นปัญหาต่างๆ ด้วยความอุตสาหะยิ่ง และเพราะการจะบรรลุถึงความเป็นพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่ได้โดยยาก แต่หากพระโพธิสัตว์สามารถข้ามพ้นความยากลำบากนั้นไปได้ด้วยความมุ่งมั่นไม่ยอมแพ้ พระโพธิสัตว์ก็สามารถบรรลุถึงความสำเร็จคือความเป็นพระพุทธเจ้าได้อย่างแน่นอน ดังคำอุปมาซึ่งแสดงให้เห็นถึงความยากลำบากในการที่จะได้บรรลุถึงพุทธภาวะว่า “ผู้ใดสามารถที่จะใช้กำลังแขนของตนว่ายข้ามห้วงแห่งจักรวาลทั้งสิ้น เป็นน้ำผืนเดียวกันหมดแล้วถึงฝั่งได้ ผู้นั้นย่อมบรรลุถึงความเป็นพระพุทธเจ้าได้” (พ.ชา.อ. (ไทย) 3/55/96) อย่างไรก็ตาม คุณลักษณะทั้ง 4 ประการนั้นสามารถสรุปลงเป็น 2 ประการ คือ (1) ช่วยเหลือสรรพสัตว์อย่างไรชอบเขต หรือมุ่งประโยชน์ผู้อื่น (ปรัตถะ) และ (2) บำเพ็ญบารมีธรรมเพื่อบรรลุโพธิญาณ หรือมุ่งประโยชน์ตน (อัตตัตถะ)

โดยปกติแล้วพระนิยตโพธิสัตว์ทั้งปวงมักเป็นผู้สมาทานพุทธภูมิธรรม 4 ประการอยู่เป็นเนืองนิตย์ ในทุกชาติไม่ว่าจะเสวยชาติกำเนิดใดก็ตาม ก็ย่อมมีพุทธภูมิธรรมเหล่านี้ประจำในใจอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะพระโพธิสัตว์ผู้ที่จำกระทำให้โพธิญาณเป็นจริงขึ้นมาได้นั้น ต้องเป็นผู้ที่น้อมไปในกุศลธรรมอยู่เสมอ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นเครื่องช่วยเหลือตัวให้โพธิญาณแก่กล้าเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ หากไม่มีอริยาศัยที่ต้งามเป็นกุศลคอยสนับสนุนหล่อเลี้ยงแล้วก็จะไม่สำเร็จโพธิญาณ (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร, ป.ธ. 9), 2545: 44-45) พุทธภูมิธรรมนี้เป็นธรรมของนิยตโพธิสัตว์ โดยเมื่อพระโพธิสัตว์มีธรรมสมโภชครบทุกประการ รวมถึงได้รับพุทธพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งว่า จะได้สำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตแล้ว พระโพธิสัตว์ก็จะไม่ย่อท้อในการ

บำเพ็ญบารมี พุทธภูมิธรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พระนิยตโพธิสัตว์มีลักษณะพิเศษ หรือมีความเป็นเลิศที่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

7. การมีอธิฐานธรรมเป็นธรรมอันเป็นฐานที่มั่นคงของบุคคล ธรรมที่ควรใช้เป็นทีประติฐานตน เพื่อให้สามารถยึดเอาผลสำเร็จสูงสุดอันเป็นที่หมายไว้ได้ โดยไม่เกิดความสำคัญตนผิด และไม่เกิดสิ่งมัวหมองมาทับถมตน บางครั้งอธิฐานธรรมมีความหมายว่าธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจ มี 4 ประการ คือ (1) **ปัญญา** ความรู้ชัด คือ หยั่งรู้ในเหตุผล พิจารณาให้เข้าใจสภาวะของสิ่งทั้งหลายจนเข้าถึงความจริง, (2) **สัจจะ** ความจริง คือ ดำรงมั่นในความจริงที่รู้ชัดด้วยปัญญา เริ่มแต่จริงวาจาจนถึงปรมาตมสัจจะ, (3) **จาคะ** ความสละ คือ สละสิ่งอันเคยชิน ข้อที่เคยยึดถือไว้ และสิ่งทั้งหลายอันผิดพลาดจากความจริงเสียได้ เริ่มแต่สละอามิสจนถึงสละกิเลส, และ (4) **อุปสมะ** ความสงบ คือ ระงับโทษข้อขัดข้องมัวหมองวุ่นวายอันเกิดจากกิเลสทั้งหลายแล้ว ทำจิตใจให้สงบได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551: 149) ในอธิฐานธรรมนั้น มหาบุรุษผู้เป็นคุุณห์สัถย์อมอนุเคราะห์สัตว์อื่นด้วยอามิสทาน โดยทำประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นอยู่เนื่องๆ โดยทำความเป็นผู้บำเพ็ญ น่ารัก และด้วยสัจจาธิฐานและจาคาธิฐาน ส่วนผู้ที่เป็นบรรพชิตยอมอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยธรรมทาน โดยทำประโยชน์ตน และประโยชน์ผู้อื่น โดยทำความเป็นผู้บำเพ็ญ น่ารัก และด้วยอุปสมาริฐานและปัญญาธิฐาน (พ.จริยา.อุ (ไทย) 74/ 62/653) อธิฐานธรรมจึงเป็นธรรมส่วนที่สนับสนุนบารมีธรรมทั้ง 10 ข้อของพุทธศาสนาเถรวาทที่พระโพธิสัตว์และผู้บำเพ็ญบารมีต้องปฏิบัติ เช่น ปัญญาธิฐาน สนับสนุนให้พระโพธิสัตว์เป็นผู้ฉลาดในอุบายอันเป็นประโยชน์เพื่อสรรพสัตว์ สัจจาธิฐานสนับสนุนให้มีจิตตั้งมั่นในบารมีธรรม จาคาธิฐานสนับสนุนให้สละสิ่งที่เป็นอุปสรรคในการบำเพ็ญบารมี เช่น วัตถุ และกิเลสกามทั้งหลาย อุปสมาริฐานสนับสนุนให้สงบจากกิเลสและสิ่งที่ไม่เป็นคุณต่อบารมี

8. การมีอัธยาศัย 6 เหตุปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้พระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีนั้น มีความสัมพันธ์กับอัธยาศัยที่มีอยู่ในตัวตลอดเวลา 6 ประการ คือ (1) มีอัธยาศัยพอใจในการบวช (2) มีอัธยาศัยพอใจที่จะออกจากหมู่คณะและอยู่ในที่สงัด (3) มีอัธยาศัยพอใจในการจำแนกแจกจ่ายทาน (4) มีอัธยาศัยพอใจในการเจริญเมตตา

(5) มีอหยาศัยพอใจพิจารณาคุณโทษ บุญ บาป และอัปมาพทรรณ และ (6) มีอหยาศัยพอใจยกตนให้พ้นจากภพ ไม่ยินดีในการเวียนว่ายตายเกิด (วิสุทธิ. 1/ 74-75)

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพพระโพธิสัตว์ตามทัศนะพุทธปรัชญา ประกอบไปด้วย การเห็นทุกขภัยในวัฏฏะสงสารการเน้นวิธีการหลุดพ้นด้วยปัญญา การได้เห็นลักษณะของพระพุทธเจ้าและได้รับพุทธพยากรณ์ การมีจุดมุ่งหมายอันยิ่งใหญ่ การมีธรรมสมิธาน 8 การมีพุทธภูมิธรรมการมีอธิษฐานธรรม และการมีอหยาศัย 6 ซึ่งถือว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดบุคลิกภาพพระโพธิสัตว์

สรุปและอภิปรายผล

พระโพธิสัตว์เป็นบุคคลผู้บำเพ็ญบารมีเพื่อที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เป็นผู้ที่มีความฉลาด มีคุณธรรม มีสติปัญญาสามารถช่วยเหลือผู้อื่นหรือสรรพสัตว์ด้วยวิธีพิเศษเหนือกว่าสัตว์ธรรมดาทั่วไป เป็นสัตว์ที่ฉลาดควรแก่การบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณเป็นบุคคลผู้เห็นภัยแห่งความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตายในวัฏสงสารว่าเป็นภัยที่น่ากลัว จึงคิดหาทางพ้นจากภัยนั้น คิดตรึกตรองหาทางพ้นทุกข์นั้นตามทัศนะพุทธปรัชญาพระโพธิสัตว์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ นิยตโพธิสัตว์ผู้ที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างแน่นอนเพราะเป็นผู้ที่มีธรรมสมิธานครบทั้ง 8 ประการและได้รับพุทธพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งมาก่อน จึงต้องบำเพ็ญบารมีอย่างยิ่งยวดเพื่อการตรัสรู้และช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้จากวัฏฏะสงสาร

บุคลิกภาพตามทัศนะพุทธปรัชญาเป็นพฤติกรรมของบุคคลอันเป็นลักษณะเฉพาะตัว อันเป็นการกระทำทั้งที่ปรากฏและไม่ปรากฏออกมาภายนอกอันเป็นไปตามเจตนา พุทธปรัชญามีทัศนะว่าบุคลิกภาพเป็นผลมาจากการที่บุคคลมีพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างสม่ำเสมอ จนกลายเป็นลักษณะนิสัยเฉพาะบุคคลที่บ่งบอกถึงบุคลิกภาพที่เกิดจากภายในจิต แล้วแสดงออกทางกายและทางวาจา ส่วนบุคลิกภาพของพระโพธิสัตว์เป็นพฤติกรรมการแสดงออกที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว ที่สะท้อนความคิด อารมณ์ และความรู้สึก อันเป็นปัจเจกบุคคลของพระโพธิสัตว์ บุคลิกภาพพระโพธิสัตว์แบ่งออกเป็นบุคลิกภายนอกและบุคลิกภายในโดยบุคลิกภายนอกของพระโพธิสัตว์เป็นลักษณะทางกายภาพของพระโพธิสัตว์ อันประกอบไปด้วยมหาบุริสลักษณะ

อนุพัญญชนะและพฤติกรรมการเสียสละช่วยเหลือผู้อื่นส่วนบุคลิกภายในของพระโพธิสัตว์เป็นลักษณะทางจิตภาพของพระโพธิสัตว์ ที่ประกอบไปด้วยบารมี 10 ประการ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อริยฐาน อุเบกขา ที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวดทั้ง 3 ระดับ รวมเป็นบารมี 30 ทศเพื่อการบรรลุเป้าหมายได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าและช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์จากการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ

สำหรับปัจจัยที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพของพระโพธิสัตว์ตามทัศนะพุทธปรัชญานั้น ได้แก่ การเห็นทุกข์ในวัฏฏะสงสารการเน้นวิธีการหลุดพ้นด้วยปัญญา การได้เห็นลักษณะของพระพุทธเจ้าและได้รับพุทธพยากรณ์ การมีธรรมสมิธธาน 8 มีพุทธภูมิธรรมมีอริยฐานธรรมและมีอัชฌาสัย 6 ล้วนเกิดจากการบำเพ็ญบารมีมาอย่างยาวนานมาหลายภพหลายชาติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดคือได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

รายละเอียดเกี่ยวกับผู้เขียน

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาศาสนาและปรัชญาตะวันออก

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

E-mail: pim_pure@hotmail.com โทร.086-450 5691

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาศาสนาและปรัชญาตะวันออก

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

³ อาจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาศาสนาและปรัชญาตะวันออก

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย. (2525). **อรรถกถาภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย.
- นันทาจารย์, พระ. (2528). **สารัตถสังคหะ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง.
- ประพจน์ อัศววิรุฬหการ. (2557). **โพธิสัตว์จรया: มรรคาเพื่อมหาชน**. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2553). **พุทธธรรม (ฉบับขยายความ)**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย.
- พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร, ป.ธ. 9). (2545). **มุนินาทิปปิ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.
- พระเทพมุนี (วิลาส ญาณวโร). (2534). **ศาสตร์ว่าด้วยการเป็นพระพุทธเจ้า**. กรุงเทพมหานคร: สारมวลชน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์. (2498). **พระปฐมสมโพธิกถา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย.
- ศรีเรือน แก้วกังวาน. (2539). **ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ**. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์.

อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์. (2527). **พระพุทธศาสนามหายาน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

Sanford Z. (1961). **Psychology A Scientific Study of Man**. San Francisco: Wads Worth Publishing.

McConnell and Philipchalk. (1992). **Understanding Human Behaviour**. New York:Harcourt Brace Jovanovich.